

„Sirp ja Vasar“ 25. VI 1976

ESIETENDUB EINO TAMBERGI «CYRANO DE BERGERAC»

RAT «Estonias» algavad varsti hooaja viimase uuslavastuse peaproovid. 2. juulil esietendub Eino Tambergi 1974. a. valminud ooper «Cyrano de Bergerac». Ooperi libreto on Edmond Rostand'i värssdraama järgi loonud Jaan Kross, kelle tõlkes näidend 1964. a. ilmus eesti keeles.

Rostand'i näidendi on muusikateatrisse toonud õige mitu tänapäeva heliloojat. Ooperi «Cyrano de Bergerac» on kirjutanud poola helilooja Romanold Twardowski (1963) ja ameeriklane Jack Jarrett (1972), muusikaliks on seda ainet kasutanud Kara Karajev ja bulgaarlane Paraškev Hadžijev. Vähemalt muusika-

žanris on «Cyranosid» rohkemgi.

Eino Tamberg ütleb oma ooperi saateks:

Pärast «Joanna tentat» balletti usudogmast muserdatud hingetest, kuni hulluseni teravdatud inimpsüühikast ja õnnetaotluste lootusetusest tundsin, et mul on tarvis kirjutada midagi hoopis teiselaadset nii ainetiku kui ka muusikalise keele poolest. Sest kuigi «Joanna» kirjutamine pakkus suurt loomingulist rahuldust, oli sisseelamine balleti tegelaste hingeseisundisse kurnav ja masendav.

Uut ainet lava jaoks otsides jäin peatuma E. Rostand'i värssdraamal «Cyrano de Bergerac», mille paljud tegelased muide nii nagu «Joannagi» omad olid ajaloolised isikud. Kuigi «Cyrano» tegevus toimub ainult paarkümmend aastat hiljem ja sadakond kilomeetrit eemal «Joanna» tegevusajast ja kohast, oli selles näidendis just seda hingelist soojust, mida tol perioodil vajasin.

Uus aine võlus mind oma tunnete ja mõtete rikkuse ning mitmekülsusega. Harva võib kohata nii eredat ja mitmetahulist karakterit kui Cyrano. Ta on peen poeedinatuur ja hulljulge mõõgakangelane. Tema tunde-

skaala ulatub säravast koomikast sügava traagikani, tas on uhkust ja alistumatust ülikute ees, põlgust orjameelsuse ja pugejalikkuse vastu, kompromissitust oma loomingu kaitsel, ülevat eneseohverdust ja samal ajal ka ehtinimlikku edevust. Tal on ääretult nõrke ja ere fantaasia ja ta on võimeline sellesse eneseunustusesse sisse elama. Cyrano on esimene meestegelane, kellesse olen armunud; oma senistes lavateostes olen pööranud peatähelepanu alati naiskujudetele. Ja et Cyranole sekundeerib sellises näidendis veel terve hulk eredalt väljajoonistatud raktereid ning kogu teost kannab mingi eriline õilsuse ja headuse atmosfäär, siis oli mulle selge: just selle aine abil saan teostada oma muusikalisi kavatsusi ja vabaneda «Joanna tentat» loomiselt kuhjunud pingest.

«Cyrano de Bergerac» erineb nii oma struktuurilt kui ka stiililt õige tugevasti minu esimesest ooperist «Raudne kodu» (loodud 1964). Ainult ühes osas langesid mu taotlused mõlemas ooperis ühte — tegelaskujude ja inimvahekordade psühholoogilises toepäras. Kuid vahendi-

te valik nende taotluste elluviimiseks oli diametraalselt erinev. Kui ma «Raudse kodu» seadsin esikohale muusikalise draama printsüübid, loobusin aariatest, kasutasin vokaalpartiiid palju kōneintonatsiooniga ja püüdsin olla võimalikult olustikulähedane, siis «Cyranos» taotlesin ooperlikkust selle klassikalises tähenduses nii muusikalise keele kui vormilise ülesehituse poolest. Igale tegelasele on antud oma aaria või mõni muu laululine number, peaaegu puuduvad tänapäeva muusikale nii omased dissonantsid, suurt rõhku on pandud meloodiale, selle laulvusele ja ilule ning kasutatud ka koloratuuri, mis näiteks «Raudsesse kodusse» vaevalt oleks sobinud.

Nüüd võidakse küsida, kas ma oma uue ooperiga eitan eelmist, kas pean ooperižanri jaoks õigemaks neid vahendeid, mida kasutasin viimases töös. Ei, kindlasti mitte. Arvan, et iga aine, iga uus teema peab sünnitama oma vahendite ringi, mis sobib just sellele ainele ja just sellele heliloojale tema kindlas arengustaadiumis. Kui ma hakkaksin praegu kirjutama ooperit, mille teema ja dramaturgiline lahendus oleksid lähedased «Raudsele kodule», kasutaksin kindlasti vahendeid, mis meenutaksid rohkem esimest kui viimast ooperit. Usun, et ka «Cyrano» oleks olnud

võimalik lahendada muusikalise draama plaanis ja tänapäevases muusikalises keeles. Et aga see aine oma ajastu tõttu lubas kasutada ka traditsioonilisemaid vahendeid ja barokkmuusika stilisatsiooni, siis tegin seda, sest nii sain edasi anda teose atmosfääri nõnda, nagu mina tol hetkel seda tunnetasin. Samuti sain rahuldada oma toorkordset vajadust kaunikõlalise ja romantilise hingusega muusika järele. Annan endale aru, et selline lahendus on riskantne ja võib kuulajatele tunduda anakronismina. Kiusatus aga kord ka nii muusikat luua oli liiga suur, et sellest loobuda.

Usun, et järgmise lavateose puhul ma enam nii puhtalt traditsioonilisi vahendeid ei kasuta, õigemini, valin aine, mis nõuab juba uut ja teistsugust lahendust. Sest iga enesekordamine on loojale endale ja ka publikule igav ning tarbetu.

Teose toovad lavale dirigendid Eri Klas ja Peeter Lilje, lavastaja on Udo Väljaots ja kunstnik Lembit Roosa. Peaosades: Cyrano — Tiit Kuusik, Teo Maiste ja Voldemar Kuslap; Roxane — Margarita Voites, Anu Kaal ja Maarja Haamer; Christian — Hendrik Krumm ja Rostislav Gurjev.